

Aproximació a l'evolució de la traducció de literatura infantil i juvenil al País Valencià (1976-2007)¹

Joan Verdegall

Universitat Jaume I

Departament de Traducció i Comunicació

Avda. Sos Baynat, s/n. 12071 Castelló de la Plana

verdegall@trad.uji.es

Resum

Aquest article analitza l'evolució de la literatura infantil i juvenil publicada per editorials del País Valencià entre 1976 i 2007. Dins dels estudis de la traducció relacionats amb els aspectes sociològics de l'activitat traductora, i a partir d'un mètode de recerca observacional basat en l'explotació de corpus, s'hi defineixen les característiques de la literatura infantil i juvenil, i s'estudia de manera comparativa el volum total de publicacions en català i en castellà (tant originals com traduccions), com també la importància de les llengües d'origen de les traduccions (tant les estrangeres com les peninsulars). Finalment, l'evolució de l'activitat editorial i traductora es relaciona amb la formació de traductors literaris procedents de les universitats valencianes i amb certes previsions d'apostes concretes per un mercat editorial més diversificat i internacionalitzat.

Paraules clau: traducció, sociologia, literatura infantil i juvenil, corpus.

Abstract

This article analyzes the evolution of literature for children and young adults published in the autonomous region of Valencia between 1976 and 2007. It is related to sociologically-oriented translation studies and uses an observational research method based on corpus exploitation. The article identifies the main features of children's literature and makes a comparative study of the sum total of publications in Catalan and Spanish (both original and translated), as well as of the relative importance of source languages (either foreign or official in the Iberian Peninsula) for translations. Finally, the evolution of the publishing and translating activity is related to the training of literary translators at Valencian universities and to some foreseen trends towards a more diversified and internationalized publishing marketplace.

Key words: translation, sociology, children's literature, corpus.

1. Aquest article s'inscriu en dos projectes de recerca: HUM2006-11524 del *Ministerio de Educación y Ciencia* (amb fons FEDER de la Unió Europea) i P1-1B2006-13 de la *Fundació Caixa Castelló-Bancaixa*.

Sumari

1. Consideracions prèvies	6. Comparativa entre LIJ publicada en català i castellà al País Valencià
2. Dues llengües... i un mercat editorial?	7. La traducció i la formació de traductors
3. Característiques de la literatura infantil i juvenil (LIJ)	8. Recapitulació
4. La presència del català en la LIJ publicada al País Valencià	Bibliografia
5. La presència del castellà en la LIJ publicada al País Valencià	Annex. Evolució de les llengües traduïdes en editorials valencianes

1. Consideracions prèvies

Dins de les societats modernes, el paper que juguen les editorials en la promoció de la lectura és cabdal, en especial si considerem que tota tasca alfabetitzadora de la població ha d'estar condicionada per la consecució d'un nivell educatiu que permeta construir una societat culta i capacitada per al progrés.

Al llarg dels darrers tres decennis, la societat valenciana ha estat protagonista d'una evolució important, lligada sens dubte a les seues qualitats històricament empenedores i a una estabilitat política que, malgrat alguns esdeveniments que han afectat negativament els objectius normalitzadors de convivència entre les dues llengües oficials, ha produït certament fruits encoratjadors.

No podem oblidar que, fins a l'adveniment de l'actual Monarquia parlamentària, la població valenciana era majoritàriament analfabeta en català, mentre que el castellà gaudia d'un estatus d'exclusivitat a gairebé totes les activitats oficials: ensenyament, política, economia, judicatura, etc. No obstant això, i a tall d'exemple, s'ha de reconèixer que la llengua pròpia ha sabut perdurar al llarg dels quasi tres segles sense autogovern: des del 1707, amb la derogació dels Furs per Felip V com a resultat de la guerra de successió a la corona d'Espanya. De fet, a les comarques valencianoparlants on el conreu de la taronja ha suposat una part molt important de les rendes econòmiques, l'activitat comercial s'ha realitzat sempre en català, la llengua vehicular per excel·lència del medi rural. Al cap i a la fi (Arntz 2005: 8), la diglòssia, com a fenomen social produït per estatus diferents de les llengües que conviuen en una mateixa societat (la dominant en el context oficial i professional, i la dominada en el context familiar i de les relacions humanes), ha conviscut darrerament amb el bilingüisme (fenomen individual responsable de les interferències, barreges o superposicions entre llengües), com passa en bona part de les societats del nostre planeta, on ser monolingüe pur és quasi tan inusual com pertànyer a una raça pura.

L'evolució de la societat valenciana, com també la de les altres regions catalanoparlants, ha anat superant aquells cercles de lectura anteriors a 1970, on el mercat en català, comparat amb el de castellà, es limitava gairebé exclusivament als *lletrats* (segons la terminologia d'Escarpit 1958) o als *addictes* (segons la de Triadú 1964). Segons Escarpit, els *lletrats* s'identificaven antigament amb l'aristocràcia,

després amb la burgesia culta, i finalment van augmentar amb els treballadors intel·lectuals (especialment el professorat), amb els treballadors artístics i amb una petita part dels treballadors manuals que començaven a rebre ensenyament primari. Amb tota evidència, el fet que el salt del circuit lletrat al circuit popular (majoritàriament en llengua castellana) coincidira en el temps amb el començament d'una certa democratització literària i de reivindicació per la normalització de la llengua minoritzada² (finals de la dècada dels seixanta i començament dels setanta del segle XX), va beneficiar de rebot la difusió de la llengua catalana. Salvant les distàncies, les frases d'Escarpit (1958: 89-90) en context francès ens acosten a la nostra situació:

De plus en plus souvent, les œuvres qui seraient restées prisonnières du circuit lettré s'évadent en prenant appui sur la presse, le disque, la radiodiffusion ou le cinéma. [...] L'efficacité de la presse, de la radiodiffusion et du cinéma pour faire entrer une œuvre dans les circuits populaires vient d'une part de ce qu'ils font subir à cette œuvre une sorte d'examen d'aptitude à l'adaptation sociale (parfois il est vrai désastreuse) et d'autre part qu'ils apportent cette œuvre littéralement dans la vie quotidienne, qu'ils la placent sur le chemin quotidien du lecteur populaire.

D'altra banda, l'any 1971, Vallverdú reservava un capítol sencer del seu llibre *Sociología y lengua en la literatura catalana* (la publicació original era de 1968: *L'escriptor català i el problema de la llengua*) per a copsar el funcionament dels mitjans de comunicació social, on el món editorial ocupava un lloc de privilegi. En un apartat sobre els tiratges i les reedicions, l'autor recollia en nota (Vallverdú 1971: 147) algunes apreciacions referides al context valencià:

La venta del libro catalán también se ha incrementado en el país valenciano: el año 1963 una sola librería (y distribuidora) de Valencia giró 800.000 pesetas. La producción de libros y las ventas han ido progresando y en el período 1967-68 se han alcanzado cifras jamás alcanzadas antes.

L'estudi de Vallverdú, hereu de les aportacions capdavanteres d'Escarpit, ens ajuda a conèixer la producció anual de llibres en català anterior a l'any 1970. Reproduiré a continuació dues de les seues taules, on comença a albirar-se certa «normalització», malgrat l'absència de llibres de text en català per als diferents nivells educatius, i també la manca d'estructures editorials i polítiques proclius (Vallverdú 1971: 127, 129).

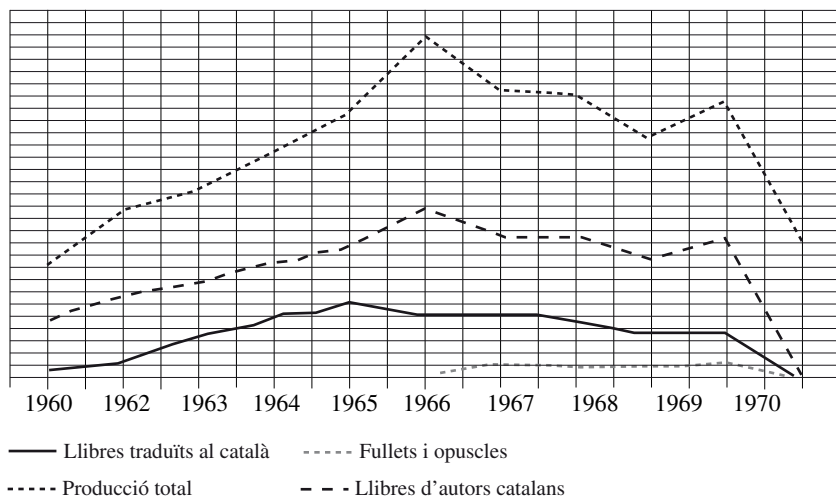
De la lectura de les dades de 1960 a 1970 (els decennis anteriors presenten dades incompletes) se'n deriva una certa evolució en el mercat editorial, que Vallverdú interpreta de la manera següent:

— Una corba de producció marcadament ascendent entre 1960 i 1966 (de 183 títols s'arriba a 548), la causa de la qual es la suavització de certes traves

2. S'entén per llengua minoritzada aquella llengua minoritària sense estat propi.

Taula. Producció anual de llibres catalans

Any	Producció anual	Llibres d'autors catalans	Llibres traduïts	Opuscles
1927	660	–	–	–
1933	740	–	–	–
1936	865	–	–	–
1939	–	–	–	–
1944	5	–	–	–
1947	53	–	–	–
1950	43	–	–	–
1953	137	–	–	–
1960	183	173	10	–
1962	270	221	49	–
1963	309	178	131	–
1964	368	182	186	–
1965	430	194	236	–
1966	548	341	207	–
1967	469	260	171	38
1968	460	285	143	32
1969	393	254	113	26
1970	450	309	96	45

Figura. Producció de llibres catalans (1960-1970)

burocràtiques que pesaven sobre el llibre en català (prohibició d'editar traduccions, prohibició d'algunes matèries).

- Una davallada notable entre 1967 i 1968 (469 i 460 títols respectivament), que s'accentua encara més l'any 1969 (amb 393 llibres).
- Una proporció excessiva i artificial de les traduccions entre 1963 i 1965 (42,3%, 50,5% i 54,8%), a causa de l'alçament de la prohibició de traduir, que va disparar aquesta producció fins i tot per damunt dels títols autòctons.
- Una política de traduccions al català erràtica, sense política cultural democràtica, basada en la «beneficència cultural» i que va resultar econòmicament ruïnosa.
- Una aposta clara dels especialistes en certes matèries pels textos publicats en llengües originals o en traduccions més assequibles, que solien ser en versió castellana.

És doncs a partir d'aquestes premisses, però amb un estudi sociològic limitat al context valencià (al si d'una Comunitat Autònoma que ha necessitat impulsar la lectura en català per tal d'alfabetitzar i de normalitzar la llengua minoritzada), des d'on intentaré copsar el paper del mercat editorial en la difusió del llibre infantil i juvenil com a bé cultural universal.

2. Dues llengües... i un mercat editorial?

El mercat editorial valencià sempre ha estat modest, sobretot si se'l compara amb el de Barcelona o el de Madrid. Tanmateix, diversos estudis sobre la recepció de literatura, en concret de narrativa (Verdegal 1997, 1999, 2008; Burdeus i Verdegal 2005), demostren que la seua activitat editorial no és gens menyspreable, sobretot si es considera el gran esforç desenvolupat al llarg dels darrers trenta anys, especialment a l'hora de garantir un fons editorial adreçat a un públic lector novell en català, especialment infantil o juvenil, però també a un públic adult però poc acostumat a la lectura en la llengua pròpia. D'altra banda, la majoria de les empreses editorials han apostat clarament per la difusió de literatura destinada a les joves generacions, conseqüència directa de la demanda creixent de llibres de lectura encomanats pel personal docent dels diferents nivells educatius (col·legis i instituts sobretot).

Dades més recents, com ara les aportades per la Fundación Germán Sánchez Ruipérez (2006), asseguren que el 39,1% de la literatura per a infants i joves (LIJ) publicada a Espanya procedeix de traduccions. A partir d'un directori d'aquest gènere (on es recullen 320 fitxes i 144 perfils) podem saber que aquest sector resulta veritablement productiu en traducció, ja que de les 77.367 obres publicades el 2006, 8.722 corresponen a la LIJ (és a dir, 11,25%, una xifra de negoci gens negligible). Per la seua banda, la revista *CEDRO* (Centro Español de Derechos Reprográficos) de juliol-agost de 2007 (núm. 61) aporta resultats del seu baròmetre de lectura de 2006 segon els quals el 56% de la població espanyola llegeix habitualment llibres; a més, *CEDRO* afirma que la facturació de llibres en el mercat interior espanyol ha estat de 3.014,54 milions d'euros, cosa que suposa un augment de 2,8% respecte a l'any 2005; si hi afegim que els darrers cinc anys han

aportat un increment en els ingressos per vendes de 12,7%, el balanç resulta ben significatiu. Segons la mateixa font, en analitzar les publicacions per comunitats autònomes, resulta que les editorials de Madrid i de Catalunya han facturat el 93,8% del total (40,6% i 53,2% respectivament); les següents són el País Basc (2,6%), Andalusia (1,6%), el País Valencià (1%) i Galícia (0,9%). En total, l'any 2006 s'han publicat 68.930 llibres,³ amb un tiratge mitjà de 4.905 exemplars (amb un creixement de 286 exemplars per llibre); cal considerar que el 51,3% d'aquests llibres eren nous i el 48,7% eren reimpressions o reedicions. Enmig d'aquest context, també el 2006, *CEDRO* (núm. 63) recull informes de la Subdirecció General de Promoció del Llibre (*Panorámica de la Edición Española del 2006*), segons els quals les traduccions representen el 28,2% del total de la producció editorial espanyola, on la LIJ és estable respecte a l'annualitat anterior. Fet i fet, la major part d'aquesta producció editorial procedeix d'obres de literatura, de llibres per a infants i joves, i de manuals no universitaris. No cal dir que la franja d'edat més evident és la dels 7 als 18 anys.

Així doncs, el País Valencià és un context interessant si es vol analitzar fins a quin punt coexisteixen dues maneres tradicionals d'entendre la literatura: publicar en llengües natives (les oficials al nostre àmbit geogràfic) o publicar traduccions (de llengües alienes, però també de les pròpies).

Des d'una perspectiva geogràfica més àmplia, sembla evident que les editorials valencianes no poden menystenir el potencial lector de la majoria de la població de les comunitats veïnes, que poden llegir tant en català (Balears i Catalunya sobretot) com en castellà; no obstant això, potser una part de les seues vendes abasta latituds més allunyades (com ara Europa o Amèrica). Sense disposar encara de dades feaents referent a això, ja que el fenomen és relativament recent, és evident que el mercat dels països hispanoamericans (amb vora 400 milions d'habitants) pot suposar una vàlvula d'escapament ben productiva per als interessos editorials valencians. Tal com recollia el diari *Levante-el Mercantil Valenciano* el 25 de novembre de 2004 (pàgina 69) amb motiu de la celebració del Saló del Llibre (a la Biblioteca Valenciana), «un total de diez editoriales valencianas participarán en la XVIII Edición de la Feria Internacional del Libro de Guadalajara (México)-FIL 2004, que se celebrará del 27 de noviembre al 5 de diciembre». Aquesta política editorial, impulsada per l'Associació d'Editors del País Valencià (AEPV), suposava la cloenda d'un any (el 2004) de «fuerte estrategia de internacionalización», en la qual els objectius comercials dels empresaris valencians passaven per incrementar la seua presència en el mercat llatinoamericà del llibre i «consolidar las incipientes relaciones con el SEP, un relevante comprador de libros destinados a las bibliotecas escolares con un presupuesto anual superior a 40 millones de dólares».⁴ D'altra

3. Cal observar que els totals aportats per ambdues fonts no coincideixen: segons la Fundació Germán Sánchez Ruipérez, el 2006 s'han publicat 77.367 llibres, mentre que CEDRO en considera 68.930.
4. És probable que les editorials aprofitaran molts dels títols publicats en català en anys anteriors, que entraran novament en un procés d'encàrrec de traduccions a l'espanyol, cosa que fa preveure un augment significatiu de contractes de traducció.

banda, els escriptors i pedagogs poden aportar moltes conclusions sobre això, como va quedar de manifest en el III Congrés de Literatura Infantil i Juvenil que es va celebrar a l'Escola de Magisteri Ausiàs March de la Universitat de València (25-27 de novembre de 2004). Al llarg d'aquesta trobada, organitzada per l'Associació d'Escriptors en Llengua Catalana (AELC), es va debatre sobre «uno de los problemas más graves que padece la sociedad española a nivel cultural, como es el bajo índice de lectura entre su población», i es va apostar pel foment de la lectura infantil i juvenil. Així doncs, conèixer a fons el mercat de la traducció en un context determinat pot ajudar a corregir les seues trajectòries, o actuar sobre aquest medi, amb la finalitat de suplir les seues mancances i necessitats.⁵

Aquesta hipòtesi, i altres que s'han avançat, hauran de ser corroborades de manera empírica a partir de l'estudi que es presenta a continuació, que emprarà un mètode investigador observacional (en el sentit descrit per Gile 1998) que anomenarà *gestió-explotació integral* de bases de dades (cf. Burdeus i Verdegall 2005), com a via investigadora pròpia dins de la sociologia de la traducció, que conjumina mètodes descriptius (Toury 1995) i estadístics (Ritchey 2002).

3. Característiques de la literatura infantil i juvenil (LIJ)

Alguns estudiosos qüestionen l'existència d'una literatura pròpiament infantil i juvenil. En opinió d'Oittinen (2005: 79), els límits de la LIJ són molt confusos, ja que no pot definir-se per les seues característiques textuais ni per l'estil o el contingut, i el seu lector principal tampoc no està ben delimitat. La LIJ fa suggerir una espècie de literatura definida des del punt de vista del lector, més que des de les intencions de l'autor o dels textos. De fet, al llarg de la història literària, molts relats pensats originàriament per a adults s'han convertit en LIJ (com ara obres de Jules Verne o de Jonathan Swift), i viceversa (l'*Alicia* de Lewis Carrol o llibres de Charles Dickens).

Deixant de banda estudis sobre l'origen ancestral d'aquesta literatura (per exemple Propp 1974), consideraré ací la LIJ la imaginada i escrita per a un públic jove, bé a partir d'una creació original, bé com a transformació de la narrativa oral popular i tradicional. Aquest tipus de literatura compleix unes funcions socials innegables, al capdavant de les quals se situa la de garantir la «facultat de llegir» a tots els infants del món; a més de l'UNESCO, una de les associacions més compromeses en aquest assumpte és l'IBBY (International Board on Books for Young People), que considera diverses fórmules que les autoritats culturals han d'emprendre a fi de promoure la lectura, a partir de publicacions amb característiques ben concretes:

5. Aquest coneixement pot ser útil, per exemple, per a adequar els continguts dels plans d'estudis de les titulacions de Traducció, que d'aquesta manera podran adaptar-se amb garantia d'èxit a les tendències que va marcant el mercat editorial, o per a prendre decisions sobre la implementació de més llengües de les quals traduir, o simplement per a prendre el pols a una societat a partir de la literatura que consumeix.

- Llibres de fantasia (per al desenvolupament de la imaginació, de la inventiva artística, de l'exploració científica).
- Llibres que promoguen l'amistat, la pau, l'entesa (amb personatges pertanyents a cultures diverses, no estereotipats).
- Llibres que servisquen per a preparar els infants a una vida en harmonia en un món interdependent.
- Llibres que continguen informacions sobre l'herència ètnica dels joves: història, fauna, llegenda, folklore (que ajuden a desenvolupar la identitat pròpia).
- Llibres que focalitzen sobre les coses compartides per tota la humanitat (necessitats bàsiques, drets humans, preocupació pel planeta Terra).
- Llibres que estimulen el domini de la lectura, fàcils però interessants alhora.
- Llibres que promoguen l'esperit de recerca, a fi d'estimular l'aprenentatge per mitjà de la lectura.
- Llibres que mostren diverses professions i oficis (que ajuden a la independència personal).
- Llibres que amplien la comprensió de la vida i dels problemes de la gent (nova perspectiva de la pròpia vida).
- Llibres plens de dibuixos, que desperten la seua sensibilitat: contes de fades, còmics, etc.

Com a complement a les consideracions anteriors, una aproximació més intensa a la LIJ (Cervera 2005: 3-5) ens ensenya que al segle XVIII europeu, com a conseqüència de la preocupació per la infància, apareix una producció editorial pensada en exclusiva per a infants, cosa que suposarà un punt de partida històric per a aquest tipus de literatura, on s'incardinaran lliçons i consells morals per mitjà de faules i narracions que compliran una evident missió social. Així doncs, per a aquests tres segles d'existència, Cervera esbossa tres espais identificables per les seues obres representatives, on els períodes cronològics són secundaris; aquests espais serien:

- Un espai d'equilibri, on s'integraria l'esperit del classicisme.
- Un espai de creixement, amb predomini de l'esperit del romanticisme.
- Un espai de revisió, que inclouria l'esperit del realisme i tendències assimilables pel seu afany reflexivament alligador.

Com a complement a les seues aportacions sobre la traducció de literatura infantil, Pascua (1998: 17) afirma que, si bé és veritat que al segle XVIII es deixa de considerar els infants com a adults menuts, la revolució psicològica dels segles XIX i XX contribueix decididament a tenir en compte els gustos d'aquesta població. A partir de la commemoració el 1979 de l'Any Internacional del Nen, el volum de LIJ ha augmentat considerablement, en especial el de les traduccions, que complementen la producció original de cada llengua, fins al punt que el comerç de la LIJ està en auge, i això es nota en el nombre i diversitat de les col·leccions, en les classificacions per edats, per temes, etc. A més, a partir dels anys noranta, l'*internacionalisme* i el *multiculturalisme* han acostat totes les cultures, de tal manera

que les traduccions col·laboren cada vegada més a la integració cultural i social de la població infantil i juvenil.

Independentment de les consideracions anteriors, sembla clar que escriure per a infants implica seguir unes normes universals preestablertes, condicionades (segons Shavit 1981: 172) per tres factors: el to de l'obra, les normes socials assumides i els fets inadequats. Això suposa que, tant des del punt de vista de la creació com de la traducció, pot ser necessari realitzar adaptacions i «ajustar el text per fer-lo apropiat i útil per als infants, d'acord amb el que la societat considera que és «bo per a ells» i ajustar l'argument, els personatges i el llenguatge al seu nivell de comprensió i a les seues habilitats lectores». Segurament aquestes normes predefinides han provocat que la LIJ siga menys innovadora i tinga un estatus inferior al de la literatura per a adults. Com a mostra d'aquesta situació, Oittinen (2005: 87-88) ens recorda que (almenys a Finlàndia, i potser més ençà) els seus autors i traductors solen ser dones, que han hagut fins i tot d'emprar pseudònims, i que la LIJ no ha estat mai reconeguda amb un premi Nobel.

4. La presència del català en la LIJ publicada al País Valencià

A partir de l'objectiu inicial de descobrir les relacions entre la recepció de literatura (en el sentit de Warning 1989, i de Guzman 1995) en context valencià, assumides al llarg de gairebé nou anys pel projecte COVALT (Corpus Valencià de Literatura Traduïda, del departament de Traducció i Comunicació de la Universitat Jaume I), consideraré a continuació els impactes «externs» de les obres publicades (originals o traduïdes) en la societat valenciana; en la mesura que aquesta anàlisi s'allargue en el temps (factor diacrònic) o se centre en un moment donat (factor sincrònic), afavorirà la visibilitat dels beneficis que l'activitat traductora pot arribar a produir per a la societat on es desenvolupa.

El primer pas consistirà a observar, mitjançant l'accés a les bases de dades de l'Agència de l'ISBN espanyol,⁶ el nombre de llibres publicats en català per les editorials valencianes. Aquest mètode observacional, inaugurat de bell antuvi per Robert Escarpit en el seu llibre *Sociologie de la littérature* (1958), em permetrà presentar algunes conclusions sociològiques parcials de certa importància per al coneixement dels mecanismes que intervenen en algunes decisions traductores o polítiques editorials.

Dins de la narrativa, que és el gènere literari més productiu (representa al voltant del 40% de les lectures), com ha estat constatat per mitjà dels préstecs bibliotecaris, dels índex de vendes o de les llistes de llibres recomanades pels ensenyants (Alvar i Corpus 1994: 35), s'han de considerar dos subgèneres: Novel·la i Conte

6. Més enllà d'algunes inexactituds o errors d'aquesta base de dades de l'ISBN (d'altra banda inevitables en tota recopilació realitzada per persones), aquesta font té l'avantatge de la seua accessibilitat i ductilitat. No obstant això, l'Agència en qüestió hauria de fer un esforç per tal de fer més transparent el món de la traducció, ja que resulta impossible ordenar automàticament els llibres segons les llengües d'origen; la solució manual de l'accés a cada fitxa catalogràfica dificulta enormement aquestes recerques sociològiques.

(NC) i Literatura Infantil i Juvenil (LIJ). Aquest estudi recull només les dades de l'ISBN referides a les publicacions adreçades a les noves generacions. Els paràmetres de cerca han estat: llibres en venda i esgotats, publicacions infantils; any, lloc i llengua de publicació, classe de registre (llibre) i suport (llibre). Pel que fa al lloc de publicació, s'ha de tenir en compte que l'ISBN inclou dins de «València» totes les publicacions de les editorials de les tres províncies (Alacant, Castelló i València).⁷

Del buidatge de la producció editorial en català produïda en context valencià se'n deriva la graella núm. 1 de l'Annex, on es recullen cinc columnes principals: en la primera s'indica l'any (des de 1976 fins a 2007, trenta dos anualitats en total); en la segona, el total de publicacions en català per cada any; en la tercera, el nombre de llibres de LIJ escrits originàriament en català, amb indicació del percentatge; en la quarta, els llibres de LIJ que són traduccions al català, amb el percentatge; en la cinquena columna s'inclouen les llengües traduïdes (que en són 11: anglès, francès, alemany, italià, danès, neerlandès, grec clàssic, àrab, castellà, gallec i basc), a més del nombre de llengües traduïdes cada any. Amb la finalitat d'evitar confusions, el català es representa amb l'abreviatura *ca*, i el castellà amb *es*.⁸

Un primer colp d'ull sobre aquesta graella ens mostra que, entre 1976 i 1985, es publica ben poca cosa de LIJ en català: només 18 llibres en total, amb un cert equilibri entre originals (8) i traduccions (10), però amb total desequilibri si es considera el període, ja que totes les traduccions es publiquen durant els primers quatre anys (1976-1979) i tots els originals durant els darrers quatre anys (1982-1985), amb un bienni buit de publicacions (1980-1981). La segona consideració que se'n pot deduir és que l'any 1986 suposa un punt d'inflexió, ja que es quadruplica la producció editorial valenciana (els 4 llibres de 1985 es transformen en 17), tot afermant-se més o menys irregularment fins a l'any 2002, amb una trajectòria no sempre ascendent; aquest període de disset anys (1986-2002) representa una consolidació evident de la producció en català com a llengua original (amb una mitjana del 85,9%), però les traduccions de LIJ encara ocupen un lloc minoritari (amb una mitjana del 13,9%). Finalment, els darrers cinc anys del període estudiat (entre 2003 i 2007) reflecteixen una aposta decidida per la publicació de llibres en català (que oscil·laran entre 109 i 175); això representa una mitjana d'obres originals en català del 70,3%, i una mitjana d'obres traduïdes al català que duplica les del període anterior de disset anys, tot arribant al 29,5%. No s'ha de perdre de vista que el balanç final del període 1976-2007 ofereix un resultat ben significatiu pel que fa a obres originals en català i traduccions al català: 899 (75,4%) i 293 (24,5%) respectivament. Totes aquestes darreres dades, doncs, confirmen les apostes esbossades pels participants en el III Congrés de Literatura Infantil i Juvenil realitzat a València l'any 2004 (cf. apartat 2): fomentar la lectura entre el públic infantil i juvenil.

7. Una cerca per províncies ens duplicaria certament les dades.

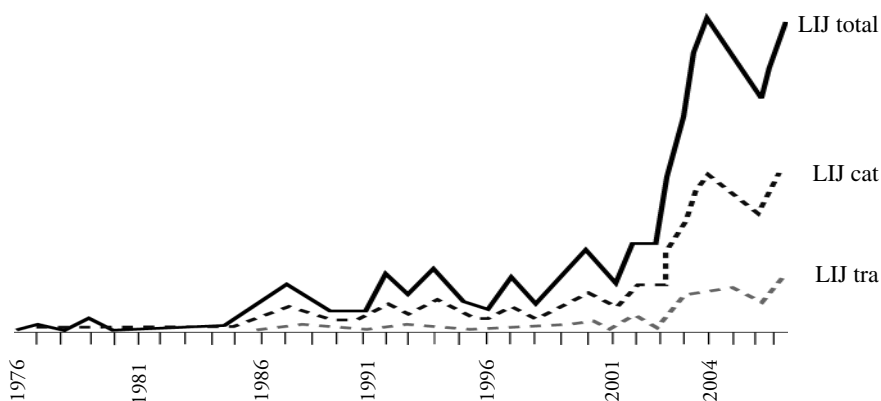
8. S'han considerat com a repetides (i no s'inclouen en el recompte) les obres amb format idèntic o similar que s'han publicat en la mateixa anualitat.

A partir de l'observació de les subcolumnes contingudes en la cinquena columna, és a dir, de les llengües traduïdes en el període, es dedueixen diverses conclusions parcials. La primera és que les llengües estrangeres més presents són, en aquest ordre, l'anglès (64 traduccions, 21,7%), el francès (19 traduccions, 6,4%), l'alemany (10, 3,4%) i l'italià (9, 3%). A banda de l'ordre potser previsible d'aquesta preferència, cal considerar que, així com l'anglès i el francès són gairebé presents en quasi tot el període (amb l'excepció del buit total de traduccions entre 1980 i 1986, que ja s'ha comentat), la immensa majoria de les traduccions procedents de l'alemany i de l'italià es concentren més aviat cap al final del període. Al mateix temps, l'activitat de traducció de les altres llengües estrangeres (danès, neerlandès, grec clàssic i àrab) és testimonial, i es concentra també quasi sempre en els darrers anys. Pel que fa a les altres llengües d'Espanya, s'hi observa una aposta decidida per les traduccions del castellà (147, 50%); aquesta subcolumna presenta tres etapes ben delimitades: no hi ha traduccions entre 1976 i 1990, hi ha 41 traduccions entre 1991 i 2003, i s'aposta decididament per aquest mercat entre 2004 i 2007 (106 llibres). Pel que fa a les traduccions del gallec i del basc, la política editorial és més estable, però comença també al final del període: en 1996 per al gallec (que és més regular) i en 1992 per al basc (que presenta etapes en blanc). Aquesta activitat traductora de les altres llengües hispàniques s'inscriu, sens dubte, dins d'un acord entre editorials dels diferents àmbits lingüístics (concretament en el context de Galeusca, gallec-euskera-català), consistent a aprofitar a tres bandes els llibres originals de LIJ publicats per autors de reconegut prestigi, amb l'objectiu últim de difondre les respectives literatures. Al capdavant, i mirat amb certa perspectiva, els espais en blanc de la graella I es concentren sobretot en una zona central i superior, que es perllonga cap a la banda superior dreta, a la manera d'una profunda vall suavitzada per aquesta segona vessant.

Finalment, la darrera subcolumna recull l'evolució en la traducció de llengües, i reflecteix (a banda del període buit 1980-1986) dues etapes ben clares: fins a l'any 2002, el màxim de llengües traduïdes oscil·lava entre 1 i 4, però en la darrera etapa (2003-2007), la riquesa lingüística ha estat una constant, deguda en part a la incorporació de les llengües estrangeres minoritàries, però que també significa una presència de traductors per a combinacions lingüístiques noves. A més, a partir de l'any 1999 ha anat consolidant-se un fenomen nou: l'edició de llibres en format bilingüe (o fins i tot quadrilingüe en un cas), que s'ha materialitzat en la publicació de 24 obres en aquest format.⁹

Tot el que s'ha explicat ací pot visualitzar-se esquemàticament en el gràfic següent:

9. Dins de la graella, aquestes edicions s'han representat amb una lletra darrere del nombre de llibres; així, *4b* significa que hi ha quatre llibres bilingües, i *1q* significa que es tracta d'un llibre quadrilingüe.

Gràfic A. Producció de llibres de LIJ entre 1976 i 2007 (català)

Anys	Producció total	LIJ en català (%)	LIJ traduïda (%)
1976-2007	1.192	899 (75,4)	293 (24,5)

5. La presència del castellà en la LIJ publicada al País Valencià

Aquest apartat té l'objectiu, a partir també dels estudis sobre la recepció (segons Warning 1989, i Guzman 1995) i dins del projecte COVALT, de desvelar les causes de la presència de llibres del subgènere LIJ publicats en castellà per les editorials valencianes. En la mesura que aquestes dades (extretes també de l'ISBN espanyol) siguem creuades amb les de l'apartat anterior, podrem fer-nos una idea de les polítiques editorials mantingudes per les editorials valencianes i pels protagonistes de l'activitat traductora.

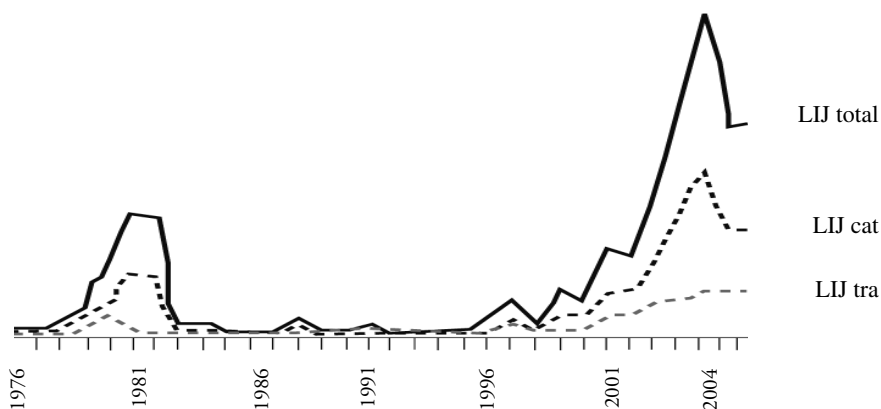
En analitzar la producció editorial en castellà en context valencià se'n deriva la graella núm. 2 de l'Annex, on es recullen també cinc columnes principals: la primera indica l'anualitat (1976-2007); la segona, el total de publicacions en castellà per cada any; la tercera, el nombre de llibres de LIJ escrits originàriament en castellà, tot indicant el percentatge; la quarta, els llibres de LIJ que són traduccions al castellà, amb el percentatge; la cinquena columna recull en subcolumnes les llengües traduïdes, així com una subcolumna final que indica el nombre de llengües traduïdes cada any. Les 23 llengües són les següents: anglès, francès, alemany, italià, danès, neerlandès, polonès, hongarès, suec, rus, romanès, búlgar, armeni, àrab, iranià, xinès, japonès, nigerià, urdú, «altres» (segons apareix a l'ISBN de 1979), català, gallec i basc. Amb la finalitat d'evitar confusions, el castellà es representa amb l'abreviatura *es*, i el català amb *ca*.

Una primera ullada sobre la segona columna (la de la producció total) deixa ben clars cinc períodes diferents: el primer representa el trienni inicial (1976-1978), on la pauta és una activitat editorial minsa; després s'enceta un període de quatre anys ascendent pel que fa a l'activitat editorial, que significa una aposta per les traduccions, però inestable; entre 1983 i 1998, la producció en castellà seria gairebé ridícula si no fóra per l'excepció de l'any 1997 (amb 19 llibres); a continuació s'obre una etapa de producció certament estable i ascendent fins al 2005, però que decau substancialment el 2006 i 2007. Aquestes dades són paral·leles amb les de la segona columna, que representa a partir de 1999 una opció decidida per publicar LIJ en castellà; en aquesta etapa de nou anys es publiquen 481 obres escrites originalment en castellà, és a dir, el 71,5% de tot el període analitzat. Igualment, la columna de les traduccions al castellà (la tercera) també és molt significativa, perquè ens descobreix un període central sense cap traducció (1989-1994), que corrobora una política poc compromesa amb una LIJ traduïda al castellà; l'excepció que confirma la regla és l'any 1980, en què es van publicar 18 traduccions. En aquest context, l'any 1996 manifesta certa activitat, que s'aferma definitivament entre 2001 i 2007, una etapa de set anys en què la mitjana de traduccions suposa el 37,8%; a més, els 255 llibres traduïts en aquests darrers set anys representen el 72,6% de totes les traduccions realitzades al llarg dels trenta-dos anys d'activitat editorial.

Així doncs, aquestes darreres dades acaben per confirmar també l'aposta de fomentar la lectura entre el públic infantil i juvenil, expressada en les conclusions del III Congrés de Literatura Infantil i Juvenil realitzat a València l'any 2004 (cf. apartats 2 i 4).

La cinquena columna, que recull les llengües traduïdes, aporta unes conclusions parcials que suposen una mena de radiografia si s'observa des de lluny. En efecte, la graella 2 reproduïx gairebé un espai central en blanc semblant al que es pot veure també en la graella 1: quatre llengües europees de traducció més acostades (anglès, francès, alemany i italià), un grup de llengües amb poca presència i concentrada sobretot en els darrers anys del període, i l'opció de traduir de les altres tres llengües hispàniques (català, gallec i basc). En aquest cas, el buit central sembla tancar-se cap a la vessant inferior dreta, i s'obre novament cap amunt en direcció a l'absència de traduccions entre llengües hispàniques. També en aquest cas, l'anglès (amb 62 traduccions) és la llengua de traducció preferida, però presenta cert paral·lelisme amb el francès (20 traduccions), l'alemany (10) i l'italià (17), ja que existeix sempre una etapa central quasi completament buida de traduccions (que és més concreta en alemany); en el cas de l'anglès, aquesta etapa comprèn entre 1989 i 2001 (13 anys); en el cas del francès, abraça els anys 1985-1999 (15 anualitats); l'alemany ho fa entre 1989 i 2000 (12 anys), per bé que després d'una única traducció en 1988; l'italià, per la seua banda, deixa de traduir-se entre 1981 i 1994 (14 anys), però sense l'excepció de la traducció de 1995 aquest buit s'allarga fins a 2002 (7 anys més). També s'hi observa que hi ha un lloc discret en la banda superior per al neerlandès, l'hongarès, el suec, el rus, el japonès i «altres»; aquestes llengües, juntament amb les altres minoritàries, ja no tornen a aparèixer fins als darrers anys del període (mai abans de 2003).

Dins del bloc de les llengües hispàniques traduïdes, el català ocupa un lloc de privilegi (189 llibres), i fins i tot triplica el volum de traduccions procedents

Gràfic B. Producció de llibres de LIJ entre 1967 i 2007 (castellà)

Anys	Producció total	LIJ en castellà (%)	LIJ traduïda (%)
1976-2007	1.023	672 (65,6)	351 (34,3)

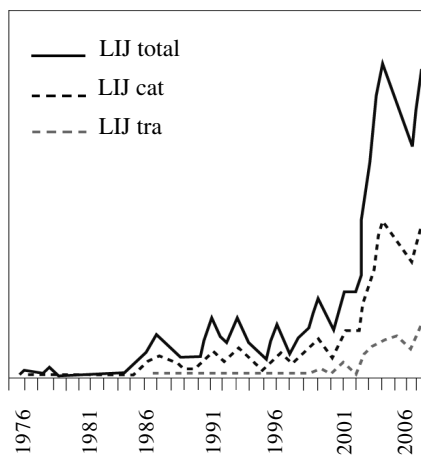
de l'anglès (que en són 62). Les traduccions del galleg i del basc (9 i 5 respectivament) ocupen proporcionalment un lloc inferior al que tenien en la graella 1. Amb tota evidència, aquesta activitat traductora entre llengües hispàniques s'inscriu també en el context de Galeusca i pretén compartir recursos i promocionar el coneixement mutu de la LIJ.

Per acabar aquest apartat, val a dir que en la darrera subcolumna es pot apreciar el nombre de llengües traduïdes cada any: amb l'excepció de l'any 1980 (6 llengües), s'hi veu que caldrà esperar el 2003 perquè les llengües traduïdes superen el nombre de tres, fins acabar amb l'enorme diversitat de 2007, en què en seran 14. Finalment, cal esmentar també el fenomen de les edicions en format bilingüe o multilingüe, que en el cas de les llengües estrangeres han abastat un nombre considerable de llibres (sempre a partir de l'any 2004): 3 bilingües castellà/anglès, 1 bilingüe castellà/francès, 1 castellà/polonès, 1 castellà/rus, 1 castellà/romanès, 1 castellà/búlgar, 2 castellà/armeni, 2 castellà/àrab, 1 bilingüe castellà/xinès i 2 trilingües castellà/català/xinès, 1 castellà/nigerià, 1 castellà/urdú. Aquesta febre del llibre bilingüe o multilingüe s'ha prodigat especialment en el cas del català, on es troben 40 publicacions bilingües castellà/català i 1 quadrilingüe. És evident que aquesta tendència (promoguda potser per les editorials, però segurament també per traductors concrets) respon a una voluntat d'apropar-se al fenomen de la immigració.

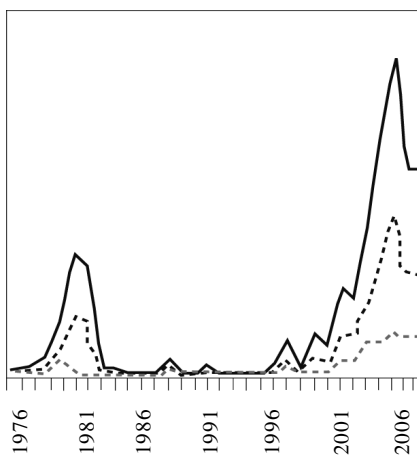
Igual que s'ha fet en l'apartat anterior, el gràfic i la taula següents ajuden a visualitzar millor aquesta activitat editorial en castellà.

Gràfic C. Producció comparativa de llibres de LIJ entre 1976 i 2007 (A: català i B: castellà)

A. Català

B. Castellà

Total	LIJ cat (%)	LIJ tra (%)
1.192	899 (75,4)	293 (24,5)

Total	LIJ esp (%)	LIJ tra (%)
1.023	672 (65,6)	351 (34,3)

6. Comparativa entre LIJ publicada en català i castellà al País Valencià

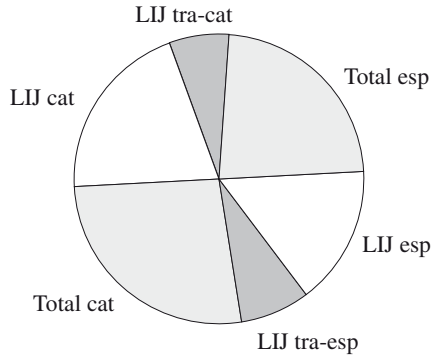
En traslladar els gràfics i les taules corresponents de les dues activitats editorials (LIJ en català i en castellà) a una nova taula, poden visualitzar-se comparativament els dos àmbits lingüístics i sengles activitats editorials.

Com es pot comprovar, si bé l'etapa final del període presenta evolucions semblants (en alguns moments quasi coincidents), fins a l'any 2000 aproximadament ambdues LIJ han seguit camins diferents. En definitiva, la LIJ en català al País Valencià ha significat el 53,8% de tota la producció, mentre que la producció en castellà ha ocupat el 46,1%; a més, malgrat el nombre superior de llibres publicats en català (1.192) front al castellà (1.023), i malgrat també una major activitat original de LIJ al català (899) front al castellà (672), el volum de traduccions és inferior en català que en castellà (293 front a 351, és a dir, el 24,5% front al 34,3%). Aquesta diferència s'explica també per la voluntat d'impulsar la LIJ no solament en context valencià, sinó especialment més enllà de les fronteres d'Espanya, i respon a l'estratègia d'internacionalització avançada més amunt (apartat 2). Un fet que corrobora aquestes noves polítiques editorials és l'aparició de noves editorials que publiquen LIJ en castellà, algunes de les quals no són altra cosa que filials d'editorials valencianes amb un passat de publicacions exclusivament en català.¹⁰

10. Aquest tema seria motiu d'un estudi a banda, que requeriria la realització d'enquestes adreçades als responsables de les editorials valencianes.

El gràfic següent recull les dades comparatives anteriors. S'hi observa una certa simetria entre el semicercle de l'esquerra (sector de LIJ en català) i el de la dreta (sector de LIJ en castellà).

Gràfic C. Producció comparativa de llibres de LIJ entre 1976 i 2007 (català i castellà)

7. La traducció i la formació de traductors

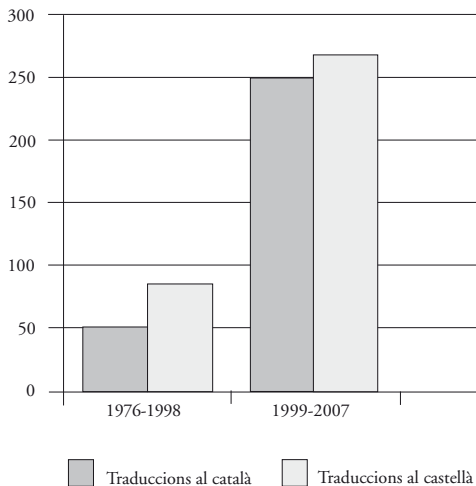
El mètode de recerca observacional que ací s'aplica pot mostrar algunes sorpreses si considerem convenientment altres dades sociològiques, com ara la relació entre els estudis universitaris de traducció i la producció editorial del període 1976-2007. En efecte, després d'un decenni 1980-90 de reivindicacions inaugurades per les escoles de traducció de les universitats espanyoles (en aquell moment Barcelona, Granada i Las Palmas de Gran Canaria), l'objectiu de les quals era donar més cobertura i nivell d'especialització a les diplomatures de Traducció i Interpretació, les primeres promocions de llicenciats universitaris acabaven els seus estudis el 1998. Al País Valencià, dues universitats van encetar aquests estudis: la Universitat d'Alacant (el 1994) i la Universitat Jaume I de Castelló (també el 1994). El resultat més immediat va ser la irrupció en el mercat professional de la traducció de successives generacions de traductors (al voltant de 130 cada any), desitjoses de traduir i d'enviar els seus *curricula vitae* a les agències de traducció, a les indústries, a les institucions públiques... però també a les editorials. Evidentment, aquesta pressió professional sobre el medi potencialment productor de traduccions ha contribuït (al mateix temps que altres circumstàncies difícils de copsar) a promoure una evolució de l'activitat editorial a tot el territori valencià, però especialment a València, cap i casal indiscutible de la nostra edició. Així doncs, en recuperar certes dades de les graelles 1 i 2, podem constatar el següent:

- a) En context català, fins a l'any 1998 s'han publicat 43 llibres traduïts (14,6%), mentre que a partir de 1999 se n'han publicat 250 (85,3%). Això significa una mitjana per anualitat de 1,8 llibres traduïts en la primera època (de 23 anys), front a una mitjana per a la segona època de 27,7 llibres traduïts (de 9 anys).

b) En context castellà, en la mateixa etapa inicial (fins a l'any 1998) s'han publicat 85 llibres traduïts (24,2%), mentre que a partir de 1999 se n'han publicat 266 (75,7%). En aquest cas, la mitjana per anualitat és de 3,6 llibres traduïts en la primera època (de 23 anys), front a una mitjana de 29,5 llibres traduïts per a la segona època (de 9 anys).

En conseqüència, aquesta línia imaginària de l'any 1998 (en què va sortir al mercat la primera promoció d'especialistes universitaris en traducció literària) suposa un punt d'inflexió important per a la traducció de narrativa destinada al jovent valencià (i potser també va ocórrer alguna cosa semblant a la resta d'Espanya). Aquesta nova conclusió es trasllada al gràfic següent, on s'observa una diferència considerable entre ambdues etapes.

Gràfic D. Comparativa de traduccions de LIJ abans i després de 1998 (llicenciats universitaris en traducció)

8. Recapitulació

Ara sí que podem relacionar les conclusions parcials dels apartats anteriors amb algunes opinions assenyades i expertes (*CEDRO*, núm. 63: 24), que s'exposen a continuació.

— Mónica Fernández, subdirectora general de Promoció del Llibre, la Lectura i les Lletres Espanyoles (Ministeri de Cultura d'Espanya):

El libro español parte de una situación interna positiva, consolidada hace décadas a través de la democratización de la vida política y cultural, del propio esfuerzo editorial y de la internacionalización de los mercados editoriales. Si en el ámbito

interno, la diversidad lingüística propicia la diversidad editorial (aunque con el matiz de que más del 82% de lo que se edita es en castellano), en el ámbito exterior el hecho de que la mayoría de los 400 millones de hispanohablantes no estén en España, sino en Iberoamérica, ha sido decisivo.

— Javier Carretero Larrea, director d'Estudis i Consultoria del Grup SM:

[...] especialmente en los últimos veinte años, las editoriales españolas han buscado oportunidades de negocio internacional con la creación de empresas en los mercados de destino. También se han adquirido editoriales consolidadas. Sin descuidar el sistema tradicional de exportación, es la implantación del sector por medios propios la estrategia que permitirá que el libro español luzca fuera de nuestras fronteras. Los grupos editoriales y emprendedoras empresas de tamaño mediano ya tienen aprobada la asignatura por lo que se refiere a Latinoamérica. Ahora deberían continuar la internacionalización las editoriales de menor volumen y estructura, siguiendo el ejemplo de alguna iniciativa exitosa de asociación, mientras las grandes podrían girar la vista y sus proyectos a Europa y Asia. Las administraciones públicas deberían mejorar sus estímulos a estos procesos.

Aquestes intervencions vénen a confirmar les hipòtesis que han anat esbossant-se des del principi. Així, si els informes de la Subdirecció General de Promoció del Llibre (*CEDRO*, núm. 63: 24) declaraven que les traduccions representen el 28,2% del total de la producció editorial espanyola (on la LIJ és estable respecte a l'anualitat anterior), aquesta mateixa producció significa una mitjana del 29,4 al País Valencià. Si bé el mateix informe considerava que la LIJ es presentava estable en 2006 respecte a l'anualitat anterior, en context editorial valencià l'estabilitat és més aviat relativa, ja que es produeixen alts i baixos importants des de 2003 o 2004. A més, el mercat de la traducció valencià té una altra particularitat, ja que, si al conjunt de l'Estat espanyol l'anglès subministra gairebé la meitat de les traduccions, al País Valencià és el castellà la llengua que compleix aquest paper (50,1%).

Ja s'ha comprovat que els dos blocs del mercat editorial valencià (el del català i el del castellà, però també el de les obres originals i el de les traduccions) han conviscut amb certa estabilitat els darrers anys, però també ha quedat demostrat que fins a l'any 2000 anaven per camins diferents, i que s'està produint actualment una evolució important d'augment de les publicacions en castellà, que respon (com s'ha avançat) a estratègies editorials de difusió ben concretes (mercat americà). Dins d'aquesta evolució, cal remarcar una tendència a la riquesa lingüística, que incorpora no solament traduccions de llengües molt allunyades culturalment, sinó també edicions bilingües, trilingües o quadrilingües.

En definitiva, la *gestió-explotació integral* de bases de dades (cf. Burdeus i Verdegall 2005), demostra la seua utilitat com a via investigadora dins del camp de la sociologia de la traducció, i en especial en tot allò relacionat amb el mercat del llibre, ja que ajuda a visualitzar les tendències editores i traductores, i permet actuacions proactives relacionades amb la formació i l'especialització dels traductors. Al mateix temps, la presència de noves generacions de traductors també pot incidir molt positivament en el mercat de la LIJ, com s'ha demostrat en analitzar l'aug-

ment de la producció traductora a partir de l'any 1998, moment en què els primers llicenciats començaven a accedir al món laboral de la traducció. En certa manera, l'objectiu últim serà aprofitar el dinamisme del mercat del llibre a l'hora de crear riquesa cultural, en consonància amb el que exposa Antonio María Ávila, director executiu de la Federació de Gremis d'Editors d'Espanya (*CEDRO*, núm. 63: 24):

Constantemente se dice que España es una potencia editorial. Es rigurosamente cierto. Si la cuota en el comercio mundial de mercancías de España (decimoséptimo) es un 2%, en el libro es un 3,2% (cuarta posición). La cifra total de la exportación de la industria editorial española ronda los 1.000 millones de euros entre comercio de mercancías y servicios (venta de derechos, etc.). Dos grandes áreas geográficas son nuestros destinos. Para el libro en soporte clásico, América, incluido Estados Unidos, se ha convertido en el segundo destino de nuestras exportaciones. El otro destino es la Unión Europea, donde predomina el fascículo, generalmente en el idioma del país de destino, aunque año a año gana posiciones el libro clásico. También estamos llegando a destinos tan infrecuentes como Australia o África del Sur.

Bibliografía

- ALVAR EZQUERRA, Manuel; CORPAS PASTOR, Gloria (1994). «Criterios de diseño para la creación de córpora». A: ALVAR EZQUERRA, Manuel; VILLENNA PONSODA, Juan Andrés (coords.), *Estudios para un corpus del español*. Málaga: Universidad de Málaga, 31-40.
- ARNTZ, Reiner (2005). «Minorities i llengües minoritàries a l'Europa multilingüe». A: BURDEUS, María Dolores; VERDEGAL, Joan (eds.), *Europa parla (I). Llengües romàniques minoritzades d'Europa*. Borriana: Agrupació Borriana de Cultura.
- BURDEUS, María Dolores; VERDEGAL, Joan (2005). «Claves para una sociología de la traducción de narrativa a partir de COVALT (1990-2000)». *Meta, 50e anniversaire. Pour une traductologie proactive* 50/4, desembre 2005, cdRom.
- CEDRO* (Centro Español de Derechos Reprográficos), juliol-agost 2007, 61: 12, 14.
- CEDRO* (Centro Español de Derechos Reprográficos), novembre-desembre 2007, 63: 24.
- CERVERA BORRÁS, Juan (2005). «Aproximación a la literatura infantil». Biblioteca virtual Miguel de Cervantes, <http://www.cervantesvirtual.com/servlet/SirveObras/plate-ro/02584952101370617421291/p0000001.htm#I_1>
- ESCARPIT, Robert (1958). *Sociologie de la littérature*. París: Presses Universitaires de France.
- Fundación Germán Sánchez Ruipérez [22 de maig 2006], <http://www.premura.com/revista/lij/2006_05_01_archive.html>
- GILE, Daniel (1998). «Observational Studies and Experimental Studies in the Investigation of Conference Interpreting». *Target* 10/1: 69-93.
- GUZMAN, Josep Roderic (1995). *Les teories de la recepció literària*. València: Universitat de València, Secretariat de Publicacions de la Universitat d'Alacant, Publicacions de la Universitat Jaume I.
- Levante-el Mercantil Valenciano*, 25 novembre 2004: 69.
- Ministerio de Cultura (2007). *Libros españoles en venta*. Madrid: Agencia Española del ISBN, <<http://www.mcu.es/bases/spa/isbn/ISBN.html>>.
- OITTINEN, Riita (2005). *Traducir para niños*. Las Palmas de Gran Canaria: Servicio de Publicaciones de la Universidad de Las Palmas de Gran Canaria (traducció: I. Pascual i G. Marcelo).

- PASCUA FEBLES, Isabel (1998). *La adaptación en la traducción de la literatura infantil*. Las Palmas de Gran Canaria: Servicio de Publicaciones de la Universidad de Las Palmas de Gran Canaria.
- PROPP, Vladimir (1974). *Morfología del cuento*. Madrid: Fundamentos.
- RITCHEY, Ferris J. (2002). *Estadística para las Ciencias Sociales*. Mèxic: Mc Graw Hill.
- SHAVIT, Zohar (1981). «Translation of Children's literature as a Function of Its Position in the Literary Polysystem». *Poetics Today* 2/4: 171-179.
- TOURY, Gideon (1995). *Descriptive Translation Studies and beyond*. Amsterdam/Filadelfia: John Benjamins.
- TRIADÚ, Joan. 1964. «La nova etapa del nostre llibre». *Serra d'Or* VI/6: 37-39.
- VALLVERDÚ, Francesc. 1971. *Sociología y lengua en la literatura catalana*. Madrid: Cuadernos para el diálogo.
- VERDEGAL, Joan (1997). «La traducció de la narrativa francesa al català: un factor de la normalització». A: BENOIT, Claire, et al. (eds.), *Les literatures catalana i francesa al llarg del segle XX / Les littératures catalane et française au XXème siècle*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 385-407.
- (1999). «La réciprocité de la traduction de romans (contexte français-catalan, catalan-français): vers un déséquilibre harmonieux». *Traduire* 180 «Lettres et terminologie», setembre 1999: 7-31.
- (2008). «La Communauté Valencienne: ses choix et ses enjeux en matière de politique linguistique». A: REYNÉS, Philippe, *Y a-t-il une gouvernance linguistique ?* París: Indigo-Côté Femmes, 35-57.
- WARNING, Rainer (ed.) (1989). *Estética de la recepción*. Madrid: Visor.

Annex

Graella 1. Evolució de les llengües traduïdes en editorials valencianes (català)¹

Any	TOT	LIJ cat (%)	LIJ trad (%)	Llengües traduïdes												
				an	fr	al	it	da	ne	gc	àr	es	ga	ba	Llengües	
1976	2	0	2 (100)		2											1
1977	3	0	3 (100)		3											1
1978	1	0	1 (100)		1											1
1979	4	0	4 (100)		4 ²											1
1980	0	0	0													0
1981	0	0	0													0
1982	1	1 (100)	0													0
1983	1	1 (100)	0													0
1984	2	2 (100)	0													0
1985	4	4 (100)	0													0
1986	17	17 (100)	0													0
1987	23	19 (82,6)	4 (17,3)	2	1	1										3
1988	19	17 (89,4)	2 (10,5)	2												1
1989	11	10 (90,9)	1 (9)		1											1
1990	13	13 (100)	0													0
1991	32	29 (90,6)	3 (9,3)	1								2				2
1992	19	12 (63,1)	7 (36,8)	2								3		2		3
1993	33	32 (96,9)	1 (3)		1											1

1. S'han eliminat els llibres repetits i que no corresponen a cap reedició ni canvi de presentació.

2. Les deu traduccions franceses dels quatre primers anys del període són àlbums de diverses aventures d'*Asterix* (de Goscinny i Uderzo).

Graella 1. Evolució de les llengües traduïdes en editorials valencianes (català)¹ (continuació)

Any	TOT	LIJ cat (%)	LIJ trad (%)	Llengües traduïdes													
				an	fr	al	it	da	ne	gc	àr	es	ga	ba	Llengües		
1994	17	16 (94,1)	1 (5,8)	1 ³											1		
1995	11	9 (81,8)	2 (18,1)	1											2		
1996	28	22 (78,5) ⁴	6 (21,4)	3 ⁵ 1 2 ⁶											3		
1997	15	11 (73,3)	4 (26,6)	1	1	1 1 ⁷											4
1998	26	24 (92,3) ⁸	2 (7,6)	2											1		
1999	44	34 (77,2) ⁹	10 (22,7)	9 ¹⁰ , 1b											1		
2000	27	24 (87,5)	3 (12,5)	1											3		
2001	49	36 (73,4)	13 (26,5)	2	1											7,1b,1q ¹¹ 1 4	

- A la fitxa catalogràfica falta el nom del traductor de *Moby Dick* (d'Herman Melville), publicat per l'editorial Tres i quatre, però amb tota probabilitat es tracta de Jesús Cortés, que també la va publicar el 2003 a l'editorial Bromera.
- Quatre llibres publicats en català són adaptacions al valencià d'originals en català oriental: *Què seré quan siga fadrina* (d'Elisabet Abeyà), *La bruixa neta* (de Joma), *Agrana que agranaràs* (de Renada Mathieu) i *Dit a dit en fan deu* (de Jordi Vinyes).
- Una mateixa traducció del castellà ha estat compartida per dues editorials (Bromera i Tàndem); es tracta de *Per què* (de Gabriela Keselman).
- Una mateixa traducció del basc ha estat compartida per dues editorials (Bromera i Tàndem); es tracta de *Somiatruïtes* (de Juan Kruz Igerabide).
- El llibre *Per què a Mari José li diuen José Mari* (de Seve Calleja) consta com a traducció del castellà en l'edició de l'editorial Bromera, però consta traduït del gallec en la de Tàndem. Es tracta de la mateixa traductora: Blanca Cassany.
- El llibre *El lector model en la narrativa per a infants i joves* (de Gemma Lluch) consta publicat per dues editorials (Servei de Publicacions de la Universitat de València i Servei de Publicacions de la Universitat Jaume I).
- El llibre *La bruixa que anava en bicicleta* (d'Elisabet Abeyà) té dues fitxes i dues edicions (segons els destinataris); en una d'elles consta l'observació «en caixa alta». Igualment passa amb el llibre *El pare sense veu* (de Josep Lluch).
- En els dos llibres *Pell d'ase* i *Polzeta* (de Hans Ch. Andersen) consta que es tracta d'adaptacions, per la qual cosa es considera que són traduccions del castellà. Igualment passa amb *Els cignes salvatges* (dels germans Grimm).
- Aquest llibre publicat en quatre llengües (català, castellà, francès i anglès) és *La llegenda de les aus daurades* (de Josepa A. Guardiola); tornarà a aparèixer en la llista de llibres publicats en castellà.

Graella 1. Evolució de les llengües traduïdes en editorials valencianes (català)¹ (continuació)

Any	TOT	LIJ cat (%)	LIJ trad (%)	Llengües traduïdes												
				an	fr	al	it	da	ne	gc	àr	es	ga	ba	Llengües	
2002	47	42 (89,3)	5 (10,6)	1								1	2	1	4	
2003	110	74 (66,9) ¹²	36 (33)	17	2		4	1	1				7, 3b	1	7	
2004	175	135 (77,1)	40 (22,8)	4	1	3							27, 1b	3	1	6
2005	153	106 (69,2)	47 (30,7)	10	1		2						23, 1b	7	3	6
2006	131	99 (75,5)	32 (24,4)	3		2	1						17, 2b	4	3	6
2007	174	110 (63,2)	64 (36,7)	12,4b	1	2	1			1	1	25,10b ¹³	7		8	
76-07	1.192	899	293	64	19	10	9	1	1	1	3	147	26	12	11	
%	100	75,4	24,5	21,8	6,4	3,4	3	0,3	0,3	0,3	1	50,1	8,8	4		
				an	fr	al	it	da	ne	gc	àr	es	ga	ba	Llengües	

12. Per primera vegada, la mateixa editorial (Tàndem) publica dues versions dialectals del mateix llibre amb la nota «català occidental» i «català oriental»; això passa amb els llibres *Marieta fa màgia* i *Marieta i la cabanya* (de Josefina Masgrau).
13. L'ISBN recull 10 entrades de llibres bilingües que han utilitzat el castellà com a llengua pont, procedents de llengües inhabituals: 2 de l'àrab, 1 del búlgar, 1 del rus, 1 del nigerià, 1 de l'urdú, 1 de l'armeni, 1 del romanès, 1 del polonès i 1 del xinès mandarí.
14. Una de les publicacions té 18 entrades diferents, però correspon a un únic llibre enquadrant de diverses formes; es tracta d'un *Àlbum de comunió*.
15. Aquest llibre publicat en quatre llengües (català, castellà, francès i anglès) és *La llegenda de les aus daurades* (de Josepa A. Guardiola), que també apareix en la llista de llibres publicats en català.

Graella 2. Evolució de les llengües traduïdes en editorials valencianes (castellà)

Any	TOT (%)	LIJ cat (%)	LIJ trad (%)	Llengües traduïdes																Llengües						
				an	fr	al	it	da	ne	po	ho	su	ru	ro	bu	ar	àr	ir	xi		ja	ni	ur	altres	ca	ga
1976	4	0	4 (100)		1		3																			2
1977	5	0	5 (100)	2			3																			2
1978	9	6 (66,6)	3 (33,3)																							1
1979	16	8 (50)	8 (50)	3																						3
1980	38	20 (52,6)	18 (47,3)	7	3		5			1	1	1														6
1981	68	62 (91,1)	6 (8,8)	5						1																2
1982	64	64 (100)	0																							0
1983	6	3 (50)	3 (50)		3																					1
1984	7	3 (42,8)	4 (57,1)	1	3																					2
1985	1	1 (100)	0																							0
1986	1	1 (100)	0																							0
1987	1	0	1 (100)	1																						1
1988	9	3 (33,3)	6 (66,6)	5			1																			2
1989	2	2 (100)	0																							0
1990	3	3 (100)	0																							0
1991	4	4 (100) ¹	0																							0
1992	2	2 (100)	0																							0
1993	2	2 (100)	0																							0
1994	1	1 (100)	0																							0
1995	2	1 (50)	1 (50)				1																			1
1996	7	1 (14,2)	6 (85,7)																						6b	1
1997	19	1 (5,2)	18 (94,7)																						18b	1
1998	5	3 (60)	2 (40)																						2	1

Graella 2. Evolució de les llengües traduïdes en editorials valencianes (castellà) (*continuació*)

Any	TOT LIJ cat		LIJ trad		Llengües traduïdes																							
	(%)		(%)		an	fr	al	it	da	ne	po	ho	su	ru	ro	bu	ar	àr	ir	xi	ja	ni	ur	altres	ca	ga	ba	Llengües
1999	23	19 (82,6)	4	(17,3)																					3,1b			1
2000	18	11 (61,1)	7	(38,8)		2																			4		1	3
2001	50	33 (66)	17	(34)		1	1																		13,1b,1q ²			3
2002	45	26 (57,7)	19	(42,2)	2	2																			14,1b			3
2003	77	38 (49,3)	39	(50,6)	15	1	4	2	3	1			1												8,3b	1		9
2004	120	80 (66,6)	40	(33,3)	1,3b	1b	2																		29,2b	1	1	6
2005	179	131 (73,1)	48	(26,8)	3,1b,1t	1	1											2	2t						28,1b	5	3	8
2006	117	70 (59,8)	47	(40,1)	10,1b	2	1	1			4									2					22,3b	1		8
2007	118	73 (61,8)	45	(38,1)	1	1b		1			1b		1b	1b	1b	2b	1,2b	1b		1b	1b			25,4b	1		14	
76-07	1.023	672	351		62	20	10	17	3	2	5	1	2	2	1	1	2	3	2	3	6	1	1	4	189	9	5	23
%	100	65,6	34,3		17,6	5,6	2,8	4,8	0,8	0,5	1,4	0,2	0,5	0,5	0,2	0,2	0,5	0,8	0,5	0,8	1,7	0,2	0,2	1,1	53,9	2,5	1,4	
					an	fr	al	it	da	ne	po	ho	su	ru	ro	bu	ar	àr	ir	xi	ja	ni	ur	altres	ca	ga	ba	Llengües

- Una de les publicacions té 18 entrades diferents, però correspon a un únic llibre enquadrat de diverses formes; es tracta d'un *Àlbum de comunió*.
- Aquest llibre publicat en quatre llengües (català, castellà, francès i anglès) és *La llegenda de les aus daurades* (de Josepa A. Guardiola), que també apareix en la llista de llibres publicats en català.